

مطالعات علوم اسلامی انسانی

مقاله پژوهشی، سال یازدهم، شماره ۴۳، پاییز ۱۴۰۴ (ص ۱-۱۷)
دریافت: مهر ماه ۱۴۰۴ پذیرش: آذر ماه ۱۴۰۴

رهیافتی به جایگاه سنت‌های الهی در اندیشه قرآنی آیت الله خامنه‌ای

An Approach to the Status of Divine Traditions in the Qur'anic Thought of Ayatollah Khamenei

زهرا عامری فر^۱/ کارشناسی مدیریت دانشگاه پیام نور شهر ری؛ طلبه سطح ۲ حوزه حضرت عبدالعظیم حسنی (ع)، ایران.
Zahra Amerifar/ Bachelor's degree in Management from Payame Noor University, Shahr-e Rey; Level 2
Seminary Student at Hazrat Abdol-Azim Hasani (AS) Seminary.

zahraameri01395@gmail.com

چکیده

Abstract

The present article examines "Divine Traditions and Divine Promises from the Perspective of the Supreme Leader of the Islamic Republic of Iran" and explains the fundamental role these traditions play in shaping the individual and social destiny of human beings. The main objective of the study is to identify the status of faith in divine traditions and its impact on life orientations and strategic decision-making. This research has been conducted through thematic analysis of the Leader's statements and the views of several prominent scholars who support the doctrine of divine traditions. The findings indicate that divine traditions are stable, immutable, and definitive laws that have shaped the fate of nations throughout history.

Keyword: Divine Tradition; Promise; Al-Aqsa Flood; 12-Day War.

مقاله حاضر به بررسی «سنت‌ها و وعده‌های الهی از دیدگاه مقام معظم رهبری» می‌پردازد و تلاش می‌کند نقش بنیادین این سنت‌ها را در شکل‌دهی به سرنوشت فردی و اجتماعی انسان‌ها تبیین کند. هدف اصلی پژوهش آن است که جایگاه ایمان به سنت‌های الهی و تأثیر آن بر جهت‌گیری‌های کلان زندگی، تصمیم‌سازی‌های اجتماعی و انتخاب‌های راهبردی را آشکار سازد. در این مطالعه، با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون، بیانات مقام معظم رهبری و دیدگاه‌های برخی از علمای برجسته‌ای که معتقد به نقش مؤثر سنت‌های الهی در تحول تاریخ هستند، مورد تحلیل قرار گرفته است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که سنت‌های الهی مجموعه‌ای از قوانین ثابت، تغییرناپذیر و قطعی‌اند که بر روند حرکت تاریخ و سرنوشت امت‌ها حاکم بوده و حوادث مهم گذشته و حال را می‌توان بر اساس آن‌ها تبیین کرد. همچنین نتایج نشان می‌دهد باور به این سنت‌ها، علاوه بر ایجاد امید و استقامت در جوامع مسلمان، می‌تواند مبنایی برای تحلیل رخداد‌های معاصر همچون نبردهای منطقه‌ای، از جمله طوفان الاقصی و جنگ‌های کوتاه‌مدت مانند جنگ ۱۲ روزه، قرار گیرد. این باور، ضمن تقویت روحیه مقاومت، موجب افزایش بصیرت و جهت‌دهی صحیح به رفتارهای فردی و جمعی می‌شود.

کلیدواژه‌ها: سنت الهی، وعده، طوفان الاقصی، جنگ ۱۲ روزه.

مقدمه

مفهوم «سنت‌های الهی» از بنیادی‌ترین و ژرف‌ترین مفاهیم در اندیشه اسلامی و تحلیل پدیده‌های تاریخی و اجتماعی به شمار می‌رود. این سنت‌ها که در قرآن کریم و روایات معصومین (ع) بر آنها تأکید شده است، قوانین ثابت و لایتغیر الهی حاکم بر جهان آفرینش، جامعه و تاریخ هستند که سرنوشت انسان‌ها و تمدن‌ها را بر اساس اعمال و انتخاب‌هایشان رقم می‌زنند. شناخت این سنت‌ها، کلید فهم رویدادهای گذشته، تحلیل صحیح شرایط حال و ترسیم آینده‌ای مبتنی بر وعده‌های قطعی پروردگار است.

حادثه غرورآفرین «طوفان الاقصی» که در تاریخ ۱۵ مهر سال ۱۴۰۲ شمسی (۷ اکتبر ۲۰۲۳) تنها یک عملیات نظامی نبود؛ بلکه تجلی زنده و باشکوه سنت‌های تحلف‌ناپذیر الهی بود که چون خورشیدی در تاریکی ظلمت‌اشغال، درخشید. این رویداد تاریخی، صحنه‌ی نمایشی شد تا وعده‌های پروردگار به مستضعفان بالیمان، در برابر چشمان حیرت‌زده‌ی جهان، عینیت یابد. هدف از نوشتار مطالب این کتاب این است که بتوان با واکاوی این حماسه‌ی بزرگ، گوشه‌ای از سنت‌های جاودانه‌ی خداوند را در دفاع از حق در برابر باطل به تصویر کشید.

در این میان، تبیین و تحلیل منظومه فکری مراجع و اندیشمندانی که با رویکردی اجتهادی و مبتنی بر نیازهای زمانه به این موضوع پرداخته‌اند، از اهمیتی ویژه برخوردار است. حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی)، به عنوان رهبر انقلاب اسلامی و نظریه‌پرداز برجسته، در بیانات گسترده خود، با استناد به قرآن و سیره معصومین، تفسیری کاربردی و نظام‌مند از سنت‌های الهی ارائه داده‌اند. اگرچه پژوهش‌های متعددی به مفهوم سنت‌های الهی پرداخته‌اند، اما خلأ مطالعاتی در خصوص تبیین نظام‌مند دیدگاه‌های رهبر معظم انقلاب با روشی علمی و تحلیل محتوایی عمیق به وضوح احساس می‌شد. این مقاله با هدف پر کردن این خلأ و با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون، به واکاوی بیانات ایشان می‌پردازد تا شبکه جامعی از مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر مرتبط با سنت‌های الهی را استخراج و ارائه نماید.

هدف این پژوهش، فراتر از شناخت نظری، کاربست عملی این سنت‌ها در عرصه زندگی فردی و مدیریت کلان جامعه اسلامی است تا از رهگذر آن، زمینه برای حرکت هوشمندانه در مسیر حق و تحقق تمدن نوین اسلامی فراهم آید.

پیشینه پژوهش

باوجود پژوهش‌های متعددی که به بررسی سنت‌های الهی در متون دینی و دیدگاه برخی علمای بزرگ اختصاص یافته، مطالعات متمرکز بر تبیین و تحلیل مبسوط دیدگاه رهبر معظم انقلاب در این زمینه به‌ویژه با رویکرد کاربردی در مسائل روز کمتر انجام شده است؛ بنابراین، این پژوهش تلاش دارد با بهره‌گیری از بیانات رهبری و نظرات اندیشمندان موافق سنت‌های الهی، نقش بنیادین این سنت‌ها و وعده‌ها را در جهت‌دهی به زندگی فردی و اجتماعی بررسی نموده و خلأهای پژوهشی موجود را جبران نماید. از جمله مقالات موجود به این مقالات اشاره کرد مقاله سنت و غلبه انبیا و خداوند نوشته سکینه آخوند، از نشریه اندیشه‌های قرآنی متفاوت متفکران معاصر چاپ در مرداد و شهریور ۱۳۹۳ شماره ۱۱۱، در این مقاله تنها درمورد یکی از سنت‌های خداوند سنت غلبه‌ی خداوند و انبیا صحبت کرد مقاله دوم سنت الهی ابتلا و شیوه‌های تحمل بلا از دیدگاه قرآن و روایات جلالی سیدمحمد فردی بهار و تابستان ۱۴۰۱ شماره ۱۷ از انتشارات علوم قرآن و حدیث در این مقاله درمورد فلسفه بلا و سختی و قانون الهی آزمایش صحبت شد مقاله سوم رابطه سبک زندگی مترفین به ابتلا به سنت‌های الهی استدراج از دیدگاه قرآن و حدیث، یدالله ملکی، شیرمحمد علی‌پور عبدلی، سید محمد خاتمی نژاد از نشریه مطالعات قرآنی پاییز ۱۴۰۲ شماره ۵۵ در این مقاله هم تنها به سنت استدراج اشاره شده است تمایز پژوهش حاضر این است که با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون و تمرکز بر منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای، درصدد پر کردن خلأهای فوق بوده و با ارائه شبکه مضامین منسجم، چارچوب نظری عملی کاملی برای درک و به کارگیری سنت‌های الهی ارائه می‌دهد.

تحلیل

در این پژوهش، بیانات آیت‌الله خامنه‌ای با رویکرد تحلیل مضمون مورد واکاوی قرار گرفت تا ابعاد مختلف منظومه فکری ایشان در باب سنت‌های الهی شناسایی و نظام‌مند شود. فرآیند پژوهش با استخراج کدهای مفهومی آغاز شد و این کدها با دقت در قالب مضامین پایه دسته‌بندی گردید. در ادامه، این مضامین با توجه به اشتراکات مفهومی و انسجام درونی، به سطوح بالاتری از معنا ارتقا یافته و در قالب مضامین سازمان‌دهی شدند.

در گام نهایی، از دل این ساختار سلسله‌مراتبی، شش شبکه مضمون کلان شناسایی شد که هر یک نمایانگر یکی از ابعاد بنیادی در اندیشه ایشان درباره سنت‌های الهی است. در مجموع، این پژوهش به ۲۴۰ مضمون پایه، ۱۸ مضمون فراگیر سازمان‌دهنده و در نهایت شش مضمون سازمان‌دهنده شبکه‌های مضمون دست‌یافت. این شبکه‌ها نه تنها چارچوبی مفهومی برای درک سنت‌های الهی در گفتمان رهبری فراهم می‌کنند، بلکه بازتاب‌دهنده‌ی نگاه کل‌نگر و حکومت‌محور ایشان نسبت به تحولات فردی، اجتماعی و تاریخی هستند.

مفهوم شناسی

مفهوم لغوی

السُّنُّ: الطَّرِيقَةُ. يقال: استقام فلانٌ على سُنَنِ واحد. السُّنُّ - [سُنٌّ] من الطريق: جهت و بیشترین قسمت راه السُّنَّة - [سُنٌّ] سنّ [سنّ]: شریعت، روش، سیرت، طبیعت، سنگ شمشیر تیزکن، چهره یا قُرص صورت، خوی و خصلت.^۲ سُنَّة: طَرِيقَة. رویه. «وَإِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ»^۳ یعنی اگر به عداوت اسلام و رسول خدا صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ و آلِهِ برگردند طریقه گذشتگان یعنی طریقه و رویه خداوند درباره کفار دیگر که هلاکشان کرد، گذشته و روشن شده است. طبری گوید: سُنَّت و طَرِيقَة و سیره نظیر هم‌اند. دلیل اینکه مراد از سُنَّت در آیه طریقه خداست آیات ذیل است که صریحاً به خدا نسبت داده شده است.^۴ «سُنَّةُ اللّٰهِ فِي الدِّينِ خَلْوًا مِنْ قَبْلُ»^۵ سُنَّتُ اللّٰهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ وَ خَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ^۶

مفهوم اصطلاحی

سنت به معنای سیره، طریقه و روش، طبیعت، شریعت و راه و رسم و قانون آمده است.^۷ در اصطلاح به سبک و روش پیامبر گرامی که از گفتار، رفتار و تقریر آن حضرت دریافت می‌گردد، گفته می‌شود.^۸ در اینجا اصطلاح سنت پیامبر موردنظر نیست و به سنت الهی می‌پردازیم.

مفهوم سنت الهی

سنت الهی عبارت است از ضوابط، روش‌ها و قوانین معین خداوند که در مؤید افراد و جوامع جاری است و این سنت‌ها در واقع نتیجه عملکرد خود انسان و جوامع است.^۹ سُنُّن الهی به معنای قوانین و قواعد تغییرناپذیر الهی است که در قرآن کریم و تفاسیر به کرات اشاره شده است. این سنت‌ها نه تنها در عرصه‌ی فردی بلکه در سطح تاریخی و اجتماعی نیز جاری‌اند. از دیدگاه علمی و فلسفی، این مفهوم شبیه به «قوانین علیت» است که بر اساس آن‌ها، وقایع و تحولات عالم تابع نظامی منظم و قابل فهم هستند.

مبانی و چیستی سنت‌های الهی

تعریف و ماهیت سنت‌های الهی

رهبر انقلاب تأکید می‌کنند که سنت‌های الهی همان قوانین ثابت و قطعی خداوند در عالم وجود و زندگی انسان‌ها هستند. این قوانین هم در جهان طبیعت جاری‌اند، هم در زندگی فردی و اجتماعی انسان‌ها.

^۱ فرهنگ ابجدی الفبایی عربی فارسی: ترجمه کامل المنجد الابجدی متن ۵۰۲

^۲ فرهنگ ابجدی الفبایی عربی فارسی: ترجمه کامل المنجد الابجدی متن ۵۰۱

^۳ انفال: ۳۸.

^۴ قاموس قرآن، ج ۳، ص: ۳۴۳

^۵ احزاب: ۳۸

^۶ غافر: ۸۵

^۷ لغت‌نامه دهخدا، ج ۲۸، ص ۶۴۶

^۸ مجمع البحرین، فخرالدین طریحی، ج ۱، ص ۱۲۶۴

^۹ سنت الهی پاداش و کیفر دنیوی از دیدگاه قرآن، آخوند، سکینه

ایشان به مثال حضرت موسی (ع) اشاره می‌کنند: وقتی بنی‌اسرائیل ترسیدند و گفتند «إِنَّا لَمُدْرَكُونَ»، موسی پاسخ داد: «كَلَّا، إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ»، یعنی ایمان به سنت‌های الهی موجب آرامش و اعتماد در برابر حوادث است. در نتیجه، سنت‌های الهی قوانینی ثابت، حکیمانه و قابل اعتمادند؛ اگر انسان‌ها و ملت‌ها زمینه‌ی تحقق آن را با ایمان و عمل فراهم کنند، این سنن به نفعشان فعال می‌شود و در غیر این صورت، زیان می‌بینند^۱

از دیدگاه سید محمدباقر صدر یکی از ویژگی‌های سنت فراگیر بودن آن است و این که این یک رابطه‌ی بی‌حساب بر اساس تصادف و اتفاق نیست بلکه رابطه‌ای است با طبیعت و سرشتی دارای موضوع و مفهوم که در اوضاع و احوال معمولی که جهان هستی و طبیعت بر محور قوانین کلی حرکت می‌کند به هیچ وجه تخلف پذیر نیست طبیعی تأکید بر طبیعت فراگیری و همه‌جانبه هست. از دیدگاه علامه طباطبایی سنت‌های الهی یعنی قوانین و قاعده‌های ثابت خداوند در جهان آفرینش که بر اساس حکمت و عدالت استوار است، این سنن ازلی و ابدی‌اند و تغییر در آن‌ها بدون حکمت خاص الهی ممکن نیست. این قوانین بر جهان طبیعت، نظام هستی، سرنوشت انسان‌ها و رابطه خدا و خلق حاکم است. مثال: آسمان و زمین همیشه بر اساس نظم خاصی حرکت می‌کنند و این بخشی از سنن الهی است که تغییر نمی‌کند.

علامه این گونه نتیجه می‌گیرد که فهم این سنت‌ها باعث می‌شود انسان قانونمند بودن جهان را درک کند و بفهمد که خداوند عالم حکیم و عادل است.^۲

علامه طباطبایی در ادامه توضیح می‌دهد که سنت‌های الهی به معنای قوانین تغییرناپذیری هستند که انسان‌ها و جوامع باید در چارچوب آن‌ها حرکت کنند، اما در عین حال نقش انتخاب و عمل انسان بسیار مؤثر است.

آیه و تفسیر: مَا أَصَابَكُمْ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ أَنْفُسِكُمْ

الآیة تدل على أن أسباب النعم والسيئات في الحياة ترجع إلى الإنسان نفسه، وهذا يؤكد على مسؤولية الإنسان الفردية والاجتماعية^۳ آیه نشان می‌دهد که علل خیرات و شرور در زندگی به خود انسان بازمی‌گردد و این تأکید بر مسئولیت فردی و اجتماعی انسان است... علامه در این بخش تأکید می‌کند که سنت الهی در تعامل با عمل انسان قرار دارد و نتایج زندگی و سرنوشت افراد و جوامع به اعمال آن‌ها بستگی دارد.

رهبر انقلاب با تبیین وقایع تاریخی چون نوزدهم بهمن، بر این موضوع تأکید می‌کنند که در اوج تاریکی‌ها و تردیدها، آنچه مسیر انقلاب را هموار ساخت، ایمان راسخ به وعده‌های الهی بود. ایشان تصریح می‌کنند که امام خمینی (ره) و یارانشان با اتکال^۴ به این سنت الهی، در شرایطی که محاسبات مادی حکم به شکست می‌داد، با اطمینان کامل به حرکت خود ادامه دادند. ایشان با استناد به آیه «وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ» یادآور می‌شوند که وفاداری خداوند به عهد و پیمانش، ضمانت اجرایی قوانین الهی است. این بینش، همان گونه که در متن آمده، کلید تحقق پیروزی‌ها در گذشته و تضمین موفقیت‌ها در آینده است. ایشان این نگاه را چراغ راه ملت ایران در ادامه‌ی مسیر انقلاب اسلامی می‌دانند^۵ ایشان بر این نکته تأکید دارد که تحقق وعده‌های الهی به اراده و عمل انسان‌ها وابسته است و این تجربه تاریخی ایران، نمونه عینی اثبات وعده‌های قرآن است: ایمان به خدا و حرکت عملی در مسیر ارزش‌های الهی، سرانجام به تحقق وعده‌های الهی منجر می‌شود.^۶

ویژگی‌ها سنت‌های الهی

رهبر معظم انقلاب با اشاره به آیه قرآن «وَلَنْ تَجِدَ لِسَنَةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا» بیان می‌کنند که قوانین الهی در جهان و در زندگی انسان‌ها ثابت و پایدارند و با تغییر شرایط زندگی، این سنت‌ها تغییر نمی‌کنند.

^۱ بیانات در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه ۱۴۰۱/۴/۷

^۲ سنت‌های اجتماعی و فلسفه تاریخ در مکتب قرآن، ص

^۳ المیزان، ج ۹، ص ۳۶۷

^۴ تفسیر المیزان: جلد ۱، صفحه حدود ۱۸۵-۱۸۸

^۵ توکل کردن

^۶ بیانات در دیدار فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی ارتش ۱۳۹۸/۱۱/۱۹

^۷ بیانات در خطبه‌های نماز جمعه ۱۳۷۷/۱۰/۰۴

از نگاہ رہبر انقلاب سنت‌های الهی در قرآن بارها تکرار شده‌اند و این تکرار خود دلیلی بر استحکام و قطعیت قوانین الهی است. آیات مانند «سُنَّةُ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا» نشان می‌دهد که این سنت‌ها نه تنها تغییرپذیر نیستند، بلکه معیار قضاوت خداوند درباره انسان‌ها هم هستند. همچنین اشاره می‌کنند که سنت‌های الهی تبعیض‌پذیر نیستند و نسبت به هیچ کس، حتی کسانی که خود را مسلمان یا شیعه می‌دانند، تخفیف یا استثنا قائل نمی‌شوند؛ بنابراین، ایمان یا موقعیت سیاسی هیچ‌گاه نمی‌تواند مسیر طبیعی سنت‌های الهی را تغییر دهد؛ عمل انسان‌ها و تبعیت یا سرپیچی آنان است که نتایج را تعیین می‌کند. به‌طور کلی، از دیدگاه ایشان، تکرار مکرر سنت‌ها در قرآن و تغییرناپذیری آن‌ها، تأکیدی بر عدالت، قطعیت و ثبات قوانین الهی است که در زندگی انسان‌ها و جوامع تجلی می‌یابند.^۱

انواع و اقسام وعده و سنت‌های الهی

سنت‌های مربوط به پیروزی، نصرت و غلبه حق

رہبر انقلاب در تبیین سنت‌های الهی مربوط به پیروزی و شکست با استناد به سوره آل عمران، تأکید می‌کنند که موفقیت و ناکامی امت‌ها بر اساس التزام به ایمان و عمل به وظایف است. در واقع پس از جنگ اُحد، وقتی دشمن با هراس افکنی تلاش کرد مسلمانان را ترسانده و تضعیف کند، کسانی که به خدا اعتماد کردند و شعار «حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ» را سر دادند، توانستند نه تنها دشمن را شکست دهند، بلکه از نعمت و فضل الهی برخوردار شوند و هیچ آسیبی به آن‌ها نرسد. این روایت نشان می‌دهد که سنت الهی پیروزی، مستلزم ایمان، توکل و عمل به وظایف است و ترس و تردید موجب شکست می‌شود. به عبارت دیگر، سنت‌های الهی در عرصه‌های انسانی و اجتماعی، همواره با رابطه مستقیم بین ایمان، عمل صالح و نصرت الهی همراه است؛ کسانی که در مسیر حق پایدار باشند، خداوند آن‌ها را یاری کرده و پیروزی واقعی را نصیبشان می‌کند، حتی در شرایطی که ظاهراً ناتوان یا خسته به نظر می‌رسند.^۲

در کارزار بین حق و باطل، پیروزی قطعی با طرف حق است؛ این پیروزی مشروط به ایستادگی، اقدام و پابندی به اصول الهی است. سنن الهی به‌طور طبیعی جریان‌ها و حرکت‌های حق را تقویت می‌کند و تجربه تاریخی و وضعیت کنونی جهان اسلام این حقیقت را تأیید می‌کند. مقام معظم رهبری با اشاره به پیشرفت‌های جمهوری اسلامی در دو دهه اخیر و افزایش نشاط و هویت اسلامی در جهان، نشان می‌دهند که سنت الهی موجب توانمندی و اقتدار طرف حق در عرصه‌های علمی، فناوری، سیاسی و اجتماعی می‌شود. به بیان دیگر، هر مجموعه‌ای که در مسیر حق بایستد و فعالانه حرکت کند، سنن الهی آن را تقویت کرده و زمینه نصرت و پیروزی را فراهم می‌آورد؛ این یک قانون کلی الهی در تاریخ بشر است که استمرار و رشد جریان حق را تضمین می‌کند.^۳ همچنین بنا بر دیدگاه استاد مطهری سنت الهی در این جهان بر پیروزی نهایی حق بر باطل است، حق و اهل حق پیروزند.^۴

سنت الهی این است که کسانی که در مسیر حق و حمایت از دین ایستادگی می‌کنند، مشمول نصرت و کمک الهی می‌شوند؛ این نصرت می‌تواند به صورت پیروزی بر دشمنان، دفع خطر و تحکیم موقعیت حق تجلی یابد؛ و این نصرت الهی مشروط به تلاش، تدبیر و صبر مؤمنان است و هیچ جایگزینی برای ایستادگی و مجاهدت وجود ندارد؛ بنابراین، سنت الهی همواره حمایت از مؤمنان ثابت‌قدم در مسیر حق را تضمین می‌کند.^۵

آیت‌الله مصباح در این زمینه اذعان داشته‌اند که سنت الهی پیروزی بر دشمنان سنتی است راستین و آیات قرآنی وجود دارند که دلالت بر پیروزی اهل حق بر باطل دارند این پیروزی ممکن است به دو معنا باشد یکی پیروزی حق بر باطل در میدان حجت و استدلال و برهان و دیگری پیروزی اهل حق بر اهل باطل در صحنه جنگ و نبرد.^۶

^۱ بیانات در دیدار رییس و مسولان قوه قضاییه ۱۴۰۱/۴/۷

^۲ خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، بیانات، جلد: ۴۴، صفحه: ۴۸، [ابی نا]، [ابی جا] - [ابی جا]

^۳ بیانات در دیدار میهمانان شرکت کننده در چهارمین مجمع جهانی اهل بیت ۱۰۵/۲۸

^۴ استاد شهید مطهری (وحی و نبوت)، جلد: ۲، صفحه: ۲۳۸

^۵ بیانات در دیدار مردم قم ۱۳۹۱/۱۰/۱۹

^۶ جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن، ص ۴۳۹

شهید سید محمدباقر صدر در مکتوبات خود بیان کرده که سنت الهی همواره جریان داشته و پیامبران گذشته هم در معرض آن سنت و قانون بودند به زودی نصر و یاری و پیروزی نهایی نصیبش خواهد شد ولی نصر و یاری و پیروزی نهایی شرایطی از قبیل صبر پایداری ثبات قدم و غیره دارد و از آنجاکه تنها راه رسیدن به این نثر یا دریافتن و تحصیل این یاری و پیروزی همین صبر و مقاومت است.^۱

رهبر انقلاب در گفته‌های خود به سنت الهی استخلاف و جانشینی صالحان در زمین اشاره می‌کنند. ایشان تأکید می‌کنند که خداوند به مؤمنان وعده‌ی نصرت، عزت و جانشینی در زمین داده است و این وعده‌ها واقعی و راستین‌اند؛ همان‌طور که قرآن می‌فرماید: «و من أصدق من الله قيلاً»^۲. اما دلیل مشاهده نکردن کامل آثار این وعده‌ها در زندگی، عدم پابندی انسان‌ها به شرایط و تعهدات الهی است. هرگاه مؤمنان به پیمان الهی عمل کنند و در مسیر فرمان خداوند گام بردارند، خداوند نیز به وعده‌های خود عمل می‌کند: «و أوفوا بعهدي أوف بعهدكم»^۳؛ بنابراین، سنت الهی استخلاف و جانشینی صالحان در زمین نه تنها یک وعده الهی است، بلکه نتیجه‌ی عملی عمل به شرایط و وظایف الهی است و نشان‌دهنده‌ی پیوند مستقیم بین اطاعت از خدا و تحقق قدرت، عزت و جایگاه مؤمنان در عالم است.^۴

آزمایش

تمام حوادث و رویدادهای زندگی مؤمن، اعم از کوچک یا بزرگ، ساده یا تعیین‌کننده، امتحان و آزمایش الهی هستند: از امور روزمره خانه و محیط کار گرفته تا معاملات و تصمیمات مهم و حتی سخنان و اقدامات مؤثر. این نگاه مبتنی بر آیه‌ی قرآن «لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا» است که هدف از این آزمایش‌ها را سنجش میزان ایمان، عمل صالح و پابندی به ارزش‌ها بیان می‌کند. نمایندگی و مسئولیت‌ها نیز خود صحنه‌ای برای آزمایش عملی انسان است و هر فرد مؤمن در هر جایگاه و نقشی، در معرض این سنت الهی قرار دارد و زندگی به مثابه میدان آزمون الهی است و هر تجربه و چالشی فرصتی برای بروز ایمان و شایستگی انسان محسوب می‌شود.^۵

حضرت علی علیه‌السلام در سخنی به این حتمیت آزمایش که در قرآن، آمده اشاره دارد در نهج‌البلاغه آمده است که وقتی آن حضرت با مردم بصره سخن می‌گفت و به راه راست دعوت می‌کرد و پند می‌داد کسی برخاست و از «فتنه» پرسید و اینکه آیا ایشان در این مورد چیزی از پیامبر پرسیده است یا نه؟ آن حضرت می‌فرماید: وقتی آیه أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ تَكُونُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ نازل شد آیا مردم می‌پندارند همین که گفتند ایمان آوردیم رها می‌شوند و امتحان نمی‌شوند؟ از پیامبر درباره‌ی این امتحان که پیش خواهد آمد. پرسیدم رسول خدا فرمود: اَمَّتْ مِنْ بَعْدِي أُمَّةٌ يَمُوتُ عَنْهَا النَّاسُ وَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ.

پس از گفتگوهایی پیامبر صلی‌الله علیه و آله به حضرت علی فرمود یا علی إِنَّ الْقَوْمَ سَيُفْتَنُونَ بِأَمْوَالِهِمْ وَيَمْنُونُ بِدِينِهِمْ عَلَى رَبِّهِمْ وَيَتَمَنُونَ رَحْمَتَهُ وَيَأْمَنُونَ سَطَوْتَهُ وَيَسْتَحِلُّونَ حَرَامَهُ بِالشَّيْهَاتِ الْكَاذِبَةِ وَالْأَهْوَاءِ السَّاهِيَةِ...^۶

این‌ها اشاره به نوعی آزمایش شدن در مسائل مالی و حلال و حرام و شهوات و تمنیات نفسانی است که تاریخ هم نشان داد برخی از مسلمانان پس از پیامبر در این فتنه و آزمون شکست خوردند و امتحان خوبی پس ندادند.^۷

از جمله افرادی که در کتب خود به سنن الهی آزمایش اشاره می‌کند آیت‌الله مصباح یزدی می‌باشند بر اساس دیدگاه ایشان سنت آزمایش هم در امور و شئون فردی جریان دارد و هم در امور و شئون اجتماعی هیچ فرد یا جامعه‌ای از آزموده شدن گریز و گزیر ندارد

^۱ سنت‌های اجتماعی و فلسفه تاریخ در مکتب قرآن، ص ۹۶

^۲ آیه ۱۲۲ سوره نساء

^۳ آیه ۴۰ سوره بقره

^۴ خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، بیانات، جلد: ۳۱، صفحه: ۲۴، [بی جا] - [بی جا]

^۵ بیانات در دیدار با نمایندگان پنجمین دوره مجلس شورای اسلامی ۱۳۷۵/۳/۲۹

^۶ نهج البلاغه، خطبه ۱۵۶ (یا علی این مردم پس از این با اموالشان امتحان خواهند شد و با دینداری شان بر خدا منت میگذارند و تمنای رحمت او را دارند و از خشم و قهر الهی ایمن میشوند حرام خدا را با شبهه‌های دروغ و خواهشهای غفلت، آمیز حلال می‌شمرد شراب را به نام آب انگور و رشوه را به نام هدیه و ربا را به نام داد و ستد حلال میدانند)

^۷ محدثی، جواد، امتحان. ص ۱۵ و ۱۶

وسایل آزمایش می‌توانند الخیرات مانند مال جان و فرزند و همچنین شرور همچون کاهش یافتن اموال، کاهش نفوذ و میوه‌ها تنگ‌دستی سختی گرسنگی و ترس باشد.^۱

أَحْسَبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ أَيَا مَرْدَمِ گمان کرده‌اند، همین که بگویند: ایمان آوردیم، رها می‌شوند و آنان [به‌وسیله جان، مال، اولاد و حوادث] مورد آزمایش قرار نمی‌گیرند

حجه الاسلام والمسلمین علی‌اصغر همدانی در کتاب عالم ربانی آزمایش و ابتلاهای الهی یکی از قوانین ثابت خداوند است که گاهی هدف از امتحانات الهی آن است که خدا می‌خواهد آن کسی را که او در معرض امتحان و آزمایش قرار داده است مردم قدر او را بدانند^۳ گاهی امتحان الهی برای بنده‌اش به‌گونه‌ای است که بعضی پیشامدها را برای او فراهم می‌آورد ابتلائات و گرفتاری‌هایی برای او درست می‌کند که بندگان‌ش ترقی کنند و از اوصاف رذیله و صفات ناپسند پاک شوند به مقامات چه عالی برسند به کمال لازم انسانی برسند.^۴

رهبر عزیز در گفته‌های خود به سنت الهی امهال و گذشت از خطاهای انسان‌ها اشاره می‌کنند. ایشان با استناد به آیهی قرآن «وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ لَمَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ»^۵ توضیح می‌دهند که اگر خداوند بخواهد انسان‌ها را به خاطر هر ظلم و خطایی مؤاخذه کند، هیچ انسانی بر روی زمین باقی نمی‌ماند.

بنا بر نظر آقای مصباح سنت امهال بدین معناست که خدای متعال برای رعایت یک سلسله از مصالحی که ما به همه آن‌ها وقوف نداریم تعجیل در عقوبت اهل باطل نمی‌کند بلکه آنان را فرصت و مهلت می‌دهد شاید هم یا بعضی‌شان پشیمان و نادم شوند و بازگردند و توبه کنند یا از نسلشان انسان‌های حق‌طلب و مؤمن و صالح پدید آیند.^۶

از دیدگاه مقام معظم رهبری، استدراج یکی از مجازات پنهان الهی است که در ظاهر با نعمت، رفاه و پیشرفت همراه است، اما در حقیقت نشانه‌ی خشم و عذاب خداست. ایشان استدراج را به بالا رفتن از نردبانی تشبیه می‌کنند که هدفش سقوط شدیدتر است؛ یعنی خداوند به انسان طغیانگر و غافل فرصت می‌دهد تا در مسیر دلخواه خود که همان مسیر گناه و غرور است، پیش برود و ظاهراً موفق‌تر شود، ولی این پیشرفت، مقدمه‌ی نابودی اوست، این پدیده نشانه‌ی آن است که انسان در نتیجه‌ی انتخاب‌های غلط و اصرار بر طغیان، از هدایت الهی محروم شده و خدا او را به حال خود رها کرده تا در طغیان‌ش فروتر رود؛ همان معنای آیهی «سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ» و «وَيَمْدُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ»؛ بنابراین، از منظر رهبری، استدراج نشانه‌ی خطر و هشدار الهی است، نه نشانه‌ی موفقیت یا لطف خدا.^۷

رهبر در سخنان خود به سنت الهی شکرگزاری و تأثیر آن بر ازدیاد نعمت و جلوگیری از عذاب اشاره می‌کنند. آیه «وَلَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ»^۸ هم پیام تشویق و هم پیام تهدید دارد و نشان می‌دهد که شکرگزاری واقعی موجب افزایش نعمت و ناسپاسی موجب عذاب می‌شود. شکر خود نعمتی است که توفیق انجام آن، چرخه‌ای از نعمت‌ها را ایجاد می‌کند و مسیر رشد و کمال انسان را هموار می‌سازد.^۹

بر اساس مکتوبات آقای مصباح سنت املا و استدراج سنتی است که می‌توان آن را یکی از مصادیق سنت زیادت ضلالت و امداد اهل باطل در جهت باطل هم‌قلم قلمداد کرد بدین معناست که خدای متعال بر نعمت‌های مادی و دنیوی اهل باطل می‌افزاید تا فریفته و

^۱ جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن، ص ۴۳۳

^۲ آیه ۲ سوره عنکبوت

^۳ عالم ربانی، ص ۴۴۵

^۴ همان، ص ۴۴۶ و ۴۴۷

^۵ آیه ۶۱ سوره نحل

^۶ جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن، ص ۴۵۰

^۷ خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، تفسیر سوره‌ی بقره، صفحه: ۱۸۶، مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای، انتشارات انقلاب اسلامی، تهران - ایران، ۱۴۰۱ ه.ش.

^۸ آیه ۷ سوره ابراهیم

^۹ بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار مسؤولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ۱۳۸۵/۲۹/۳

مغرور گردند و در راه خود پابرجا تر و استوارتر شوند و بر کفر و کفران و ظلم و عصیان خود بیفزایند و استحقاق عذاب و عقاب بزرگتر و دردناکتری را بیابند.^۱

استاد مطهری در نوشته‌های خود اذعان می‌کند که اگر فرض کنیم که انسان معصیتی را انجام بدهد و بلافاصله یا بافاصله کم نتیجه بد آن معصیت را ببیند، این یک کار آشکار است، یعنی عکس‌العمل دارد ولی عکس‌العمل آشکار. یا کار خیری انجام بدهد و اثر کار خیر خودش را خیلی واضح در عمل مشاهده کند؛ این یک کار آشکار است. اینکه انسان کار بد بکند و خود اثر کار بد خود را احساس کند، خودش یک نعمتی است برای انسان. ولی یک وقت انسان می‌رسد به آنجا که استحقاق این مقدار لطف را هم ندارد که خداوند با چشاندن اثر گناه او، او را بیدار کند و به او بفهماند. این [چشاندن] خودش یک نعمت و لطفی است از پروردگار. گاهی این لطف از او گرفته می‌شود؛ کار بد می‌کند، می‌بیند برعکس بجای اینکه یک اثر بد ببیند اثرهای خوب می‌بیند، یعنی نعمت‌ها بیشتر بر او می‌بارد، باب نعمت بیشتر به روی او باز می‌شود، هیچ اثر بد ظاهری نمی‌بیند. آیا این از باب این است که کار بد اثر بد ندارد؟ نه اثر بد دارد، ولی به دلیل اینکه او چنین شایستگی نداشته است، کار بد می‌کند، باب نعمت بیشتر به روی او باز می‌شود؛ بدتر می‌کند و باز باب نعمت بیشتر به روی او باز می‌شود. می‌رسد به آنجا که دیگر پیمانه‌اش پر می‌شود، یک وقتی به سراغ او می‌آیند که دیگر هیچ فایده‌ای ندارد. این است که در یک تعبیر به آن گفته می‌شود «استدراج»، یعنی درجه به درجه گرفتن، کم کم گرفتن؛ و در یک تعبیر دیگر به آن گفته می‌شود «مکر»، مکر الهی، یعنی خدا با انسان طوری رفتار می‌کند که راز کار بر انسان مخفی است و انسان ضد آنچه که هست خیال می‌کند.^۲

از دیدگاه رهبری، سرنوشت ملت‌ها به خود آن‌ها بستگی دارد و تغییر واقعی در جامعه زمانی حاصل می‌شود که مردم ابتدا در درون خود تغییر ایجاد کنند. رهبر با استناد به آیه‌ی «إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ» نشان می‌دهد که تجربه‌ی ملت ایران نمونه‌ی عملی این قانون الهی بوده است: وقتی مردم بااراده و اقدام خود حرکت کردند، خداوند به آن‌ها نصرت و پیروزی داد. همچنین، رهبر با اشاره به تحولات مصر، این اصل را جهانی و همیشگی می‌داند؛ هرگاه ملتی برای ارزش‌ها و دین خدا قیام کند، حتی در برابر قدرت‌های بزرگ جهانی، نصرت الهی موجب شکست دشمن و تحقق عزت واقعی ملت می‌شود؛ بنابراین، از نگاه رهبری، عزت و موفقیت ملت‌ها محصول هم‌زمان تلاش انسانی و حمایت الهی است و هرگونه وابستگی صرف به قدرت‌های خارجی پوچ و بی‌ثمر خواهد بود.^۳

سنت‌های حاکم بر جامعه

رهبر، ایمان را نه صرفاً یک باور ذهنی، بلکه نعمتی زینت یافته در دل می‌داند که انسان را به نیکی و پرهیز از گناه متمایل می‌کند؛ قرآن و تلاوت آن نیز ابزارهایی برای فهم معارف و هدایت عملی هستند، نه صرفاً لذت صوتی یا حفظ ظاهری. ایشان تأکید دارند که انس با قرآن باید دل‌ها را تربیت کند، اخلاق و رفتار را اصلاح نماید و ایمان را محبوب و کفر و فسق را ناخوشایند سازد تا هدایت واقعی حاصل شود و زندگی فرد و جامعه بر پایه آموزه‌های قرآنی شکل گیرد.^۴

آیت‌الله مصباح با توجه به آیه ۷ سوره حجرات بیان می‌کنند که سنت تحبیب و تزئین ایمان سنتی از سنت‌های الهی است که مخصوص اهل حق است یعنی اهل حق هدایت الهی را که به‌توسط انبیا دریافت می‌دارند می‌پذیرند مهتدی^۵ می‌شوند ایمان می‌آورند و عمل صالح می‌کنند و مطیع و تابع انبیاء الهی من شود.^۶

مقام معظم رهبری تأکید دارند که سنت نصرت الهی در تمدن سازی، اصل بنیادین حرکت به‌سوی جامعه و تمدن اسلامی است؛ یعنی هرگاه انسان‌ها و ملت‌ها در مسیر تحقق اهداف الهی و یاری دین گام بردارند، خداوند وعده نصرت و حمایت داده است («و من ینصر

^۱ جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن، ص ۴۴۹

^۲ آشنایی با قرآن (۸)، جلد: ۲۷، صفحه: ۶۳۶

^۳ بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات قرآن ۱۳۹۰/۰۴/۱۴

^۴ بیانات در ضیافت انس با قرآن در اولین روز ماه رمضان ۱۳۸۹/۵/۲۱

^۵ هدایت

^۶ جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن، ص ۴۳۸

اللهَ يَصْرَهُ»^۱). ایشان تصریح می‌کنند که تحقق جامعه اسلامی و تمدن اسلامی ممکن است و نادیده گرفتن قدرت خدا باعث انکار این واقعیت می‌شود.^۱

آیت‌الله مصباح با اشاره به آیات قرآن اذعان می‌کنند که سنت نصرت الهی یکی از سنت الهی می‌باشد که نمونه‌ای از کمک و یاری خداوند متعال به انبیا و مؤمنان است از جمله این آیات می‌توان به آیات ۱۴۶ تا ۱۴۸ سوره آل عمران^۲ اشاره کرد.^۳ مقام رهبری در تبیین سنت کیفر و پاداش اعمال اشاره می‌کنند که خداوند متعال هم وعده پاداش و هم کیفر را در جهان و زندگی بشر قرار داده است. هر عمل صالح، چه در دنیا و چه در آخرت، بی‌پاسخ نمی‌ماند و خداوند پاداش آن را ضایع نمی‌کند («أَنَا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا»)^۴ و هر عمل بد، به زیان خود فرد تمام می‌شود («مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهِ»)^۵ و هر عملی، در چارچوب قوانین الهی، نتیجه و اثر خود را خواهد داشت؛ حتی اگر انسان آن نتیجه را به درستی نشناسد، عمل او به پاداش یا پیامد خود خواهد رسید.^۶

ایستادگی در برابر دشمن، بخشی از سنت قطعی الهی است و عقب‌نشینی یا تسلیم، موجب تشویق دشمن و گسترش ظلم او می‌شود. قرآن کریم این اصل را به صورت تاریخی و دائمی بیان می‌کند («وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوْا الْأَدْبَارَ...»)^۷ و «سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا»^۸؛ یعنی هرگاه مؤمنان در برابر زور و ظلم بایستند، دشمنان مجبور به عقب‌نشینی می‌شوند و هیچ قدرتی نمی‌تواند این سنت الهی را تغییر دهد. این ایستادگی نه فقط یک اقدام سیاسی یا نظامی، بلکه تحقق یک قاعده ثابت الهی است که تاریخ و قرآن آن را تأیید کرده و پایبندی به آن تضمین‌کننده پیروزی و شکست دشمنان است.^۹

دفاع خداوند از مؤمنین، یک سنت قطعی الهی و غیرقابل تغییر است. رهبر انقلاب با اشاره به تجربه‌های شخصی خود، از جمله پیروزی انقلاب اسلامی، نشان می‌دهند که تحقق این وعده الهی در زندگی واقعی نیز قابل مشاهده است؛ حتی زمانی که بسیاری تصور نمی‌کردند انقلاب موفق شود، نصرت خداوند شامل حال مؤمنان شد و حق بر باطل غالب گردید. این سنت الهی، اطمینان‌بخش و تکیه‌گاه مؤمنان در مسیر تحقق عدالت و پیشبرد اهداف الهی است.^{۱۰}

آیهی «وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَبٌ إِلَيْكُمْ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ...»^{۱۱} بیانگر یکی از بزرگ‌ترین نعمت‌های الهی است؛ نعمتی که خداوند ایمان را در دل مؤمنان محبوب و آراسته ساخته و در مقابل، کفر، فسق و عصیان را در نظرشان منفور کرده است. این محبت به ایمان و نفرت از گناه، یک توفیق الهی است، نه صرفاً نتیجه‌ی میل طبیعی انسان. خداوند دل‌هایی را که پاک و آماده‌اند، چنان زینت می‌دهد که ایمان در آن‌ها زیبایی و جذابیت پیدا می‌کند. رهبر انقلاب این حقیقت را به قرآن و انس با آن پیوند می‌زنند؛ به این معنا که اگر انسان بخواهد حقیقتاً از قرآن بهره‌برد و به آن معرفت درونی برسد، باید از مرحله‌ی صرف تلاوت و صوت خوش فراتر رود و به فهم

^۱ تقفی، علی، انتخابات ۱۴۰۰ و الگوی تحول در مکتب انقلاب اسلامی، صفحه: ۵۹، بنیاد فرهنگ و اندیشه انقلاب اسلامی، تهران - ایران، ۱۴۰۰ ه.ش.

^۲ چه بسا پیامبرانی که انبوهی دانشمندان الهی مسلک او کاملاً در دین به همراه او با دشمنان جنگیدند، پس در برابر آسیب‌هایی که در راه خدا به آنان رسید، سستی نکردند و ناتوان نشدند و [در برابر دشمن] سر تسلیم و فروتنی فرود نیاوردند؛ و خدا شکیبایان را دوست دارد. (۱۴۶ آل عمران) (و سخن آنان [در گرما گرم و سختی جنگ] جز این نبود که گفتند: پروردگارا! گناهان ما و زیاده روی در کارمان را بر ما ببخش و قدم‌هایمان را استوار بدار و ما را بر گروه کافران یاری ده. (۱۴۷ آل عمران) پس خدا پاداش این دنیا و پاداش نیک آخرت را به آنان عطا فرمود؛ و خدا نیکوکاران را دوست دارد. (۱۴۸ آل عمران)

^۳ جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن، ص ۴۴۱ و ۴۴۲

^۴ آیه ۳۰ سوره کهف

^۵ آیه ۴۶ سوره فصلت

^۶ بیانات در خطبه‌های نماز جمعه ۱۳۷۷/۱۰/۰۴

^۷ آیه ۲۲ سوره فتح

^۸ آیه ۲۳ سوره فتح

^۹ بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی ۱۳۹۷/۰۱/۲۵

^{۱۰} بیانات در دیدار رضائی دانشجویان ۱۴۰۲/۰۱/۲۹

^{۱۱} آیه ۷ سوره حجرات

و تدبیر در معارف قرآن برسد. به بیان دیگر، تلاوت و حفظ قرآن ابزارهایی‌اند برای رسیدن به همان زینت ایمان در دل؛ زیرا ایمان محبوب و آراسته، نتیجه‌ی معرفت قرآنی و ارتباط حقیقی با کلام الهی است.^۱

نمونه‌های موردی و تاریخی (نمونه‌های قرآنی)

مقام معظم رهبری به تکرار معیت و نصرت الهی در طول تاریخ اشاره می‌کند و نمونه‌های تاریخی آن را برای مؤمنان و پیامبران بیان می‌کند. وقتی لشکر فرعون در برابر بنی‌اسرائیل ظاهر شد و دل‌ها لرزید، حضرت موسی به وعده الهی اعتماد کرد و گفت: «كَلَّا، إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ»، همان‌طور که پیامبر اکرم در غار ثور به همراه خود می‌گوید: «لَا تَحْزَنُ إِنَّ اللَّهَ مَعَنا». این وعده‌ی الهی، یعنی همراهی و نصرت خداوند با مؤمنان، پیغمبران و اولیای خدا، قطعی و بدون تغییر است و همواره در تاریخ رخ داده است؛ سنتی که هیچ تغییری در آن نیست و همیشه برقرار است («لَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا»). این تحلیل تأکید دارد که اعتماد به وعده‌ی الهی و باور به معیت او، مبنای ایستادگی و پیروزی در برابر مشکلات و فشارهاست.^۲

در نگاه رهبر انقلاب اسلامی، سنت حیات و مرگ از سنن قطعی الهی و از حقایق پیوسته‌ی هستی است؛ سنتی که درک درست آن می‌تواند نگرش انسان را نسبت به دنیا و آخرت دگرگون کند. بر پایه‌ی تفسیر ایشان از آیات قرآن، حیات و مرگ دو مرحله‌ی جدا و گسسته از هم نیستند، بلکه دو بُعد از یک واقعیت پیوسته‌اند. در این دیدگاه، فهم سنت حیات و مرگ به معنای شناخت پیوستگی دنیا و آخرت است؛ به این معنا که دنیا مزرعه‌ی آخرت و صحنه‌ی امتحان انسان است و مرگ، آغاز مرحله‌ی تازه از رشد و حضور در پیشگاه حقیقت مطلق. چنین نگاهی، ایمان را از حالت انتزاعی بیرون می‌آورد و آن را به عامل حرکت، امید و استقامت در زندگی دنیوی تبدیل می‌کند، در عین آن که دل را متوجه جاودانگی و سرنوشت اخروی می‌سازد.^۳

نمونه‌های صدر اسلام

مقام رهبری بر یکی از وعده‌های قطعی الهی، یعنی حفاظت از قرآن مجید، تأکید می‌کنند. و اینکه قرآن امروز عین همان متنی است که بر پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نازل شده و از آغاز تاکنون بدون کم‌و‌زیاد، میان مسلمانان متداول بوده است. این استثنای بزرگ در دین اسلام، نشان‌دهنده تحقق وعده الهی است که فرموده: «إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ»^۴، یعنی ما خود قرآن را نازل کرده‌ایم و ما خود از آن نگهداری خواهیم کرد. ایشان این را نمونه‌ای روشن از تحقق وعده‌های الهی در تاریخ و استمرار آن تا همیشه می‌داند و نشان می‌دهد که نصرت و حفظ خداوندی محدود به زمان پیامبر نیست بلکه شامل تمام دوران است.^۵

واقعیه‌ی ضربت خوردن امام علی در محراب عبادت، نمونه‌ی روشن تحقق وعده‌ی الهی و صدق پیامبر است. وقتی حضرت امیرالمؤمنین در حال نماز بود و فرق مبارکش شکافته شد، نه تنها از خداوند و وعده‌ی پیامبر ناامید نشد، بلکه با صبر و استقامت، زخم خود را بست و فرمود: «هَذَا مَا وَعَدَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ». رهبر انقلاب این رفتار را مصداق روشن اعتماد به وعده‌ی الهی می‌داند که پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله آن را به امیرالمؤمنین ابلاغ کرده بود و نشان می‌دهد کسانی که در راه حق و عدالت ایستادگی می‌کنند، نصرت الهی همواره شامل حالشان خواهد شد. این واقعه، هم‌درس ایستادگی و صبر در مقابل ظلم است و هم تبیینی است از سنت الهی که از پیامبران تا اولیای الهی و ملت‌های مؤمن، همواره در مسیر حق حمایت می‌کند و هیچ قدرتی نمی‌تواند جلوی تحقق وعده‌های الهی بایستد.^۶

واقعیه‌ی حدیبیه نمونه‌ای شاخص از تحقق وعده‌ی الهی و سنت قطعی خداوند در حمایت از مؤمنان است. در این حادثه، مسلمانان با جمعیتی اندک و بدون سلاح و آماده‌سازی نظامی در مقابل کفار مسلح قرار گرفتند، اما به‌رغم ضعف ظاهری، خداوند بابرکت و هدایت

^۱

^۲ بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری ۱۳۹۶/۱۲/۲۴

^۳ خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، تفسیر سوره‌ی بقره، صفحه: ۴۸۱، مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای، انتشارات انقلاب اسلامی، تهران - ایران، ۱۴۰۱ ه.ش.

^۴ آیه ۹ سوره حجر

^۵ دست‌خطی رهبری مبنی بر عدم تحریف قرآن کریم ۱۳۷۱/۲/۱

^۶ بیانات در خطبه‌های نماز جمع‌هات در دیدار جمعی از ایثارگران و خانواده‌های شهدای استان کرمان ۱۳۸۲/۸/۲۳

خود مسیر پیروزی و اثرگذاری را برای آنها فراهم کرد. این تجربه، نشان‌دهنده‌ی آن است که نصرت الهی محدود به سلاح و قدرت ظاهری نیست، بلکه اعتماد به وعده‌های الهی و حرکت در مسیر حق، همواره بابرکت و تحقق وعده‌های الهی همراه است. این واقعۀ به ما می‌آموزد که حتی در شرایط ظاهراً نامساعد، اگر ایمان و اعتماد به خدا حفظ شود، خداوند مسیر نصرت و پیروزی را فراهم می‌کند و سنت الهی هرگز تغییر نمی‌کند: (وَلَنْ تَجِدَ لِسَنَةَ اللَّهِ تَبْدِيلًا)^۱

جنگ بدر در نگاه رهبر انقلاب اسلامی تنها یک حادثه تاریخی نیست، بلکه نماد یک سنت همیشگی الهی است؛ سنتی که بر پایه‌ی ایمان، صبر و استقامت مؤمنان استوار است و وعده‌ی نصرت الهی را در پی دارد. از دیدگاه ایشان، سنت خداوند در یاری اهل ایمان تغییری ناپذیر است؛ هرگاه جبهه‌ی حق با ایمان و توکل در برابر کفر و استکبار بایستد، امداد الهی نیز نازل می‌شود. این جنگ نمونه‌ای روشن از این حقیقت است که چگونه جمعی اندک و مؤمن، با تکیه بر ایمان و اخلاص، بر لشکری عظیم غلبه یافتند.

از منظر ایشان، بدر تنها یک رخداد صدر اسلام نیست، بلکه الگویی زنده و تکرارشدنی برای همه دوران‌هاست. همان‌گونه که در بدر، مؤمنان با اخلاص و صبر به پیروزی رسیدند، هر جامعه‌ی مؤمنی نیز که بر اصول ایمان، تقوا، وحدت و پایداری استوار باشد، بدر خود را تجربه خواهد کرد: «إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ»^۲

نمونه‌های معاصر

از منظر رهبر انقلاب، تحقق انقلاب، نظام‌سازی و دوام جمهوری اسلامی نمونه‌ای روشن از تحقق وعده‌ها و سنت‌های الهی است و به ما درس می‌دهد که اعتماد به قوانین الهی، پیروی از مسیر حق و ایمان مردم، قادر است حتی محال‌های ظاهری را به واقعیت بدل کند. این نگرش نوعی درک عمیق از «سُنَّةُ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ» است؛ سنت‌هایی که برگزشتگان هم تجربه کرده‌اند و تغییرناپذیر است.^۳

محور اصلی قدرت و پیروزی، نه صرفاً تجهیزات و امکانات مادی، بلکه اراده و اتصال به اراده‌ی الهی است. هرچه نیروهای مسلح و جوانان یک ملت با معنویت، یاد خدا و توجه به ارزش‌های الهی مأنوس‌تر شوند، توان دفاعی و بازدارندگی‌شان بیشتر خواهد بود. نمونه‌های تاریخی و معاصر، مانند جنگ‌های سی‌وسه روزه لبنان و بیست‌ودو روزه غزه، نشان داده‌اند که گروه‌های اندک و معنوی توانسته‌اند بر ارتش‌های مجهز و مادی غلبه کنند. رهبر به رزمندگان خودی اشاره می‌کنند که در جبهه‌ها باروحيه‌ی معنوی و راز و نیاز، شجاعت و استقامت بی‌نظیری نشان دادند و این نشان می‌دهد که نیروهای متکی بر ایمان و معنویت، برتر از صرف قدرت مادی‌اند و این تجربه‌ی الهی و تاریخی است.^۴

رهبر، مسئله‌ی مقاومت مردم و مبارزان غزه را با زبانی عمیق و قرآنی تحلیل می‌کنند و آن‌ها را با صخره و کوه مقاوم مقایسه می‌کنند که حتی در شرایط سخت نبود آب، غذا، دارو و سوخت، هرگز تسلیم نشده‌اند. ایشان تأکید می‌کنند که ایستادگی و صبر این مردم، نشانه‌ی تحقق وعده‌ی الهی است و همان‌گونه که قرآن می‌فرماید «إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ»^۵، خداوند با صبر کنندگان است و نصرت خود را شامل حال آنان می‌کند. رهبر به ضعف و ناتوانی ارتش مجهز رژیم صهیونیستی در برابر مبارزان اندک اما معنوی اشاره می‌کنند و بیان می‌دارند که این پیروزی نه از نظر مادی بلکه از منظر معنوی و الهی رقم خورده است؛ زیرا مبارزان با خدا و معنویت پیوند دارند و همین عامل برتری آنان بر دشمنان ظاهراً قدرتمند است.^۶ ایشان با تأکید بر تجربه‌ی تاریخی انقلاب اسلامی تأکید می‌کنند که وعده‌ی الهی و صبر بر سختی‌ها، سرانجام به پیروزی و عزت می‌انجامد. ایشان با یادآوری «صدقوا ما عاهدوا الله عليه»^۷ نشان می‌دهند که ایستادگی و ایمان، حتی در مقابل قدرت‌های جهانی، سرانجام راهگشا و نجات‌بخش است.^۸ رهبر در بیانات خویش ابتدا

^۱ بیانات در مراسم یازدهمین سالگرد رحلت امام خمینی ۱۳۴۹/۳/۱۴

^۲ خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، تفسیر سوره‌ی براءت، صفحه: ۱۰۷، مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای، انتشارات انقلاب اسلامی، تهران - ایران، ۱۴۰۱. مش

^۳ بیانات در دیدار مردم قم ۱۳۹۴/۱۰/۱۹

^۴ بیانات در دیدار نیروهای مسلح استان خراسان شمالی ۱۳۹۱/۷/۲۱

^۵ آیه ۱۵۳ سوره بقره

^۶ بیانات در دیدار مردم «کرمان» و «خوزستان» ۱۴۰۲/۱۰/۰۲

^۷ آیه ۲۳ سوره احزاب

^۸ بیانات در دیدار جمعی از آزادگان ۱۳۹۱/۵/۲۵

«داعش و تکفیر» را پدیده‌ای مصنوعی و ساخته‌ی قدرت‌های استعماری/آمریکا و هم‌پیمانانش می‌دانند، نه محصول صرفِ گرایش‌های داخلی؛ دوم، این جریان را تهدیدی عمومی علیه همه‌ی مسلمانان معرفی می‌کنند (نه فقط شیعه) و تأکید دارند که خطر آن دامان سازندگان را نیز گرفته است؛ سوم، نسبتِ تلاش‌های بین‌المللی به اصطلاح «مبارزه با داعش» را ابزار جهت‌دهی به دشمنی‌های میان مسلمانان و منصرف سازی آنان از «دشمن اصلی» (آمریکا، استکبار و صهیونیسم) می‌دانند؛ و نهایتاً با اتکا به تجربه‌ی ۳۵ ساله‌ی مواجهه با سیاست‌های غربی و با ارجاع به مدد الهی شکست نهایی این طراحی‌ها را قطعی می‌پندارند به بیان ایشان بسیج مقاومت داخلی و برجسته‌سازی لزوم شناخت دشمن اصلی برای جلوگیری از تفرقه‌ی میان مسلمانان دارای اهمیت است.^۱

نمونه‌ای از سنت و وعده الهی در ایران

رهبر انقلاب پیروزی ملت ایران را نمونه‌ای روشن از نصرت الهی معرفی می‌کنند؛ و این نصرت الهی شامل پیروزی ملت، پیروزی بسیج و جریان عظیم انقلابی کشور است که اهداف الهی را دنبال می‌کند و برای تحقق شریعت و ایجاد جامعه‌ای بر اساس ارزش‌های الهی تلاش می‌کند. یک ملت، بالیمان، بصیرت و عمل هماهنگ، مسیر الهی را دنبال می‌کند و در نتیجه نصرت الهی شامل حال آنان شده است. هنگامی که نصرت خداوند تحقق یابد، «فَلَا غَالِبَ لَكُم»؛ هیچ قدرت مادی و هیچ دشمنی قادر به غلبه بر آنان نخواهد بود.^۲

از دیدگاه رهبر انقلاب، پیروزی و سربلندی ملت ایران در جنگ تحمیلی ۱۲ روزه نه صرفاً نتیجه‌ی عملیات نظامی، بلکه جلوه‌ای از اراده و اعتماد به نفس ملی بود. این دستاورد بزرگ نشان داد که یک ملت، بالیمان و همت جمعی، می‌تواند مقابل قدرت‌های جهانی، حتی در اوج هیبت و تهدید، ایستادگی کند و آن‌ها را متأثر سازد. پیش از انقلاب، حتی نام آمریکا برای بسیاری وحشت‌آور بود و مسئولین جرئت نداشتند در برابر کوچک‌ترین اقدامش اعتراض کنند؛ اما همان ملت در جریان دفاع مقدس، نه تنها از مقابله نمی‌ترسید، بلکه با ایستادگی و جسارت، قدرت آمریکا و رژیم صهیونیستی را به چالش کشید. رهبر انقلاب این ایستادگی ملی و روحیه‌ی اعتماد به نفس را ارزشمندترین دستاورد می‌دانند؛ چیزی که فراتر از عملیات نظامی است و اساس قدرت و عظمت ایران در آینده را می‌سازد. این روحیه‌ی ملی، همان سنت الهی است که قرآن کریم درباره‌ی نصرت و یاری خداوند وعده داده است؛ وقتی انسان‌ها در مسیر حق و بااراده‌ی الهی حرکت کنند، خداوند آن‌ها را یاری می‌کند و ملت ایران با این همت، مسیر پیشرفت و سربلندی را هموار ساخته است.^۳

مسیر تحقق سنت و وعده الهی

عوامل درونی و بیرونی

اعتماد به وعده‌های الهی پایه و پشتوانه‌ی مؤمن در میدان عمل است. رهبر انقلاب تأکید می‌کنند که وقتی انسان به وعده‌های خداوند—مثل نصرت، هدایت، کمک و صیانت—با ایمان و عمل مطابق شروط آن اعتماد کند، این وعده‌ها مطمئن و قطعی هستند برخلاف وعده‌های انسانی که ممکن است تغییر یا نقض شوند. ایشان با اشاره به تجربه‌ی جنگ تحمیلی، بیان می‌کنند که مؤمنانی که به وعده‌ی الهی اعتماد داشتند، توانستند با امید و صبر در برابر مشکلات عظیم بایستند و موفق شوند، حتی وقتی تحلیلگران و نخبگان دنیا شکست ایران را قطعی می‌دانستند. این اعتماد و پایبندی به وعده‌ی الهی انرژی، شجاعت و پایداری لازم برای اقدام و مقاومت در میدان عمل را فراهم می‌کند و نقشی محوری در تحقق موفقیت‌های بزرگ دارد.^۴

انس با قرآن زمانی اثرگذار و سازنده است که با تدبیر و باور قلبی به وعده‌های الهی همراه باشد. قرآن تنها کتاب تلاوت و عبادت نیست، بلکه منشور زندگی، حرکت و مقاومت است. این آموزه‌ی قرآنی بیانگر آن است که پیروزی در منطق اسلام، نه در قدرت

^۱ خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، سیاست از منظر آیت الله العظمی خامنه‌ای، صفحه: ۴۱۱، مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای، انتشارات انقلاب اسلامی، تهران - ایران، ۱۳۹۸ ه.ش.

^۲ بیانات در دیدار بسیجیان ۱۳۹۸/۰۹/۰۶

^۳ بیانات در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه ۱۴۰۴/۴/۲۵

^۴ بیانات در دیدار اعضای دفتر رهبری و سپاه حفاظت ولی امر ۱۳۸۸/۵/۵

مادی، بلکه در ایمان، صبر، توکل و پایداری است. از این رو رهبر انقلاب انس با قرآن همراه با تدبیر را نه فقط یک فضیلت فردی، بلکه یک وظیفه‌ی اجتماعی و تمدنی می‌داند که می‌تواند ملت‌ها را به عزت، استقلال و پیروزی واقعی برساند.^۱

رهبر بر حفظ امید، توکل و حسن ظن به خدا به عنوان اصل حیاتی برای پیشرفت و پایداری تأکید می‌کند. بنا بر نظر ایشان دشمن تلاش می‌کند ایمان و امید مردم، به ویژه خواص، مسئولان، روشنفکران و دانشگاہیان را متزلزل کند، اما وظیفه‌ی این گروه‌ها است که ایمان و امید را مستحکم کنند، همچنین تصریح می‌کنند که جریان دین مستقل از افراد است و انسان‌ها هدایت‌کننده‌ی آن نیستند؛ بلکه این جریان الهی است که ما را با خود می‌برد و تحقق وعده‌های الهی در جامعه، نتیجه‌ی حضور و اعتماد مردم به این جریان است.^۲

عوامل اجتماعی

رهبر انقلاب بر رعایت عدالت و ترویج فضایل اخلاقی و دینی در سطح جامعه تأکید می‌کند و قرآن را به عنوان راهنمای اصلی بیان می‌کند، اقامه‌ی نماز و پرداخت زکات نماد توجه به معنویت و عدالت اقتصادی در جامعه است. زکات به عنوان ابزار توزیع عادلانه ثروت، نشان‌دهنده اهمیت عدالت اجتماعی است.

امربه معروف و نهی از منکر اشاره به مسئولیت اجتماعی مسلمانان برای ترویج انصاف برادری و ارزش‌های اسلامی و جلوگیری از ظلم، فساد و تبعیض دارد. ایشان همچنین بر پیروی از سنت‌های الهی و ایستادگی در برابر دشمنان تأکید دارند؛ مسلمانانی که هویت دینی و انگیزه الهی دارند و به خدا توکل می‌کنند، در نهایت موفق خواهند شد، همان‌طور که مثال‌هایی از یمن و فلسطین نشان می‌دهد.^۳

از دیدگاه رهبر، خداوند متعال در قرآن برای آن کسانی که وعده‌ی نصرت داده است، شرطی مقرر فرموده است: «وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ الَّذِينَ إِنْ مَكَانَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا بِالمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَاللَّهُ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ»^۴. از نظر ایشان آیه مورد بحث نشان‌دهنده این است که نصرت الهی مشروط به ایمان درست، عمل مستمر و بصیرت نسبت به شرایط و دشمن است. او تأکید می‌کند که چهار شاخص اصلی آیه — نماز، زکات، امر به معروف و نهی از منکر — علاوه بر جنبه‌های فردی، نقش نظام سازی و اجتماعی نیز دارند؛ نماز موجب انسجام دل‌ها و وحدت جامعه می‌شود، زکات عدالت اجتماعی و مسئولیت‌پذیری فرد نسبت به جامعه را تقویت می‌کند و امر به معروف و نهی از منکر زیربنای حرکت اجتماعی و هدایت جامعه به سوی نیکی و دوری از فساد است. همچنین نصرت الهی تصادفی نیست و تنها وقتی تحقق می‌یابد که ایمان با بصیرت همراه شود و انسان در میدان عمل، چه در امور فردی و چه در عرصه‌های اجتماعی، شجاعانه و مستمر فعالیت کند؛ بنابراین، تحقق وعده الهی هم نتیجه‌ی ارتباط با خدا و ایمان راسخ است و هم نیازمند آگاهی، مسئولیت‌پذیری و اقدام عملی در جامعه.^۵

پیروزی همیشه با طرف حق است و این نه یک احتمال، بلکه سنت قطعی الهی است. وقتی مؤمنان جمعی، در مسیر حق و برای یاری دین خدا، ایستادگی و تلاش کنند، نصرت الهی حتمی است؛ این نصرت اما به معنای عبور از سختی‌ها و شهادت‌ها بدون مواجهه با مشکلات نیست، بلکه شامل رنج‌ها و فداکاری‌ها نیز هست، اما نتیجه‌ی نهایی پیروزی جمعی است. سنت‌های الهی، جریان تاریخ و تجربه‌های گذشته نشان می‌دهند که ایستادگی جمعی در مسیر حق و حمایت از دین، ضمانت تحقق پیروزی است و هیچ جای تردید در آن نیست.^۶

سازوکارهای الهی برای تحقق وعده

رهبر بر اهمیت ارتباط خالصانه و با حضور قلب با خدا تأکید می‌کند و توصیه می‌کند که دعا و نماز با توجه و حال معنوی انجام شود. او یادآوری می‌کند که وعده‌های قرآن درباره استجاب دعا، از صادق‌ترین وعده‌های الهی است: «إِذَا دَعَاكَ رَبُّكَ فَاسْتَجِبْ لَهُ» و «اسْتَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ». پاسخ دعا همیشه به شکل ظاهری که انسان انتظار دارد نیست؛ گاه خود آرامش، روشنایی و نورانیت قلبی که در

^۱ مسابقات بین المللی قرآن کریم ۱۳۹۱/۴/۴

^۲ بیانات در دیدار کارگزاران نظام ۱۳۷۸/۰۴/۱۰

^۳ بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی ۱۳/۰۹/۰۴

^۴ آیه ۳۹ حج

^۵ بیانات در حرم مطهر رضوی ۱۳۹۴/۰۱/۰۱

^۶ بیانات در دیدار میهمانان شرکت کننده در چهارمین مجمع جهانی اهل بیت علیهم السلام ۱۳۸۶/۰۵/۲۸

لحظه دعا تجربه می‌شود، همان پاسخ الهی است. درواقع، رهبر نشان می‌دهد که پیوند عمیق و صادقانه با خدا، نه تنها وسیله‌ای برای رفع نیازها، بلکه منبعی برای تجربه‌ی معنویت، اطمینان و حس حضور الهی در زندگی است.^۱

موانع و آفات تحقق سنت الهی

موانع درونی و فردی

از دیدگاه رهبر انقلاب سوءظن به وعده‌ی خداوند، درواقع سوءظن به ذات اوست و موجب دوری از رحمت الهی می‌شود؛ در مقابل، ایمان و توکل، نیروی محرک اصلی برای ایستادگی در برابر مشکلات است. ایشان با اشاره به تجربه‌ی تاریخی انقلاب، این ایمان را نه صرفاً یک باور دینی، بلکه واقعیتی اثبات‌شده در عمل معرفی می‌کنند: همان‌طور که با توکل و عزم، انقلاب به پیروزی رسید، آینده نیز با همین روحیه و اعتماد به وعده‌ی الهی روشن خواهد بود. این موضوع درواقع تأکید بر پیوند میان ایمان، عمل و تجربه‌ی تاریخی در منظومه‌ی فکری رهبر انقلاب است.^۲ رهبر انقلاب در بیانات خود به خطر مادی‌گرایی و غفلت از سنت‌های الهی در تحلیل و تصمیم‌گیری اجتماعی و سیاسی اشاره می‌کنند. یکی از بزرگ‌ترین انحراف‌های فکری، محدود کردن محاسبات به عوامل محسوس و مادی و نادیده گرفتن نقش عوامل معنوی و وعده‌های قطعی الهی است. شیاطین انس و جن می‌کوشند دستگاه فکری انسان را به خطا اندازند تا باور به امداد الهی و سنت‌های الهی تضعیف شود. در مقابل، قرآن وعده داده است: «إِنْ تَنْصَرُوا لِلَّهِ يَنْصُرْكُمْ وَ يَثْبِتْ أَقْدَامَكُمْ»؛ یعنی نصرت الهی، قانون ثابت و تغییرناپذیر خداست. رهبری با اشاره به تجربه‌ی انقلاب اسلامی، آن را مصداق عینی همین وعده می‌داند؛ انقلابی که برخلاف تمام محاسبات مادی و در برابر قدرت‌های جهانی پیروز شد و پایدار ماند و غفلت از وعده‌های الهی و غرق شدن در نگاه صرفاً مادی، انسان و جامعه را از درک حقیقت و از نصرت خدا محروم می‌کند؛ زیرا ایمان و توکل، لازمه‌ی هر تحلیل و حرکت مؤمنانه است.^۳

ایشان ریشه‌ی بسیاری از مشکلات امت اسلامی را در غفلت از وعده‌های الهی و باور نداشتن به حقانیت آن‌ها می‌دانند؛ بنابراین، غفلت از وعده‌های الهی نه فقط ضعف ایمانی، بلکه مانع تحقق عزت و پیشرفت امت اسلامی است؛ در مقابل، ایمان به آن وعده‌ها موتور حرکت و تحول جوامع مؤمن است.^۴

سوءظن و بی‌اعتمادی به وعده‌های الهی مانع تحقق سنت‌های الهی و پیروزی ملت‌ها می‌شود. رهبر با اشاره به تجربه انقلاب اسلامی ایران، اثبات می‌کند که حتی بدبین‌ترین و کم‌باورترین افراد نیز مشاهده کردند که تحقق وعده الهی ممکن است و این تحقق در سایه توکل، عزم راسخ، شجاعت و حرکت در راه خدا حاصل شد. پیام اساسی این سخن، ترغیب به اعتماد کامل به خدا و حرکت فعال و شجاعانه ملت‌ها است؛ چراکه پیروزی‌های بزرگ تنها با ایمان و اعتماد به وعده الهی ممکن می‌شود و تردید و بدبینی سد راه تحقق آن است.^۵

ترس و احساس ضعف در برابر دشمن، هرچند جُلی در انسان است، از مهم‌ترین موانع ایمان کامل و حرکت فعال در مسیر خداوند به شمار می‌رود. قرآن کریم نیز مسلمانان را به این واقعیت هشدار می‌دهد که نباید ترس از جان، خانواده یا موقعیت شخصی مانع جهاد شود و تنها با ترس و توکل بر خداست که انسان می‌تواند ایمان حقیقی و شجاعت لازم برای ایستادگی در برابر دشمن را حفظ کند. بدین ترتیب، رهایی از ترس غیر خدایی، لازمه تحقق ایمان کامل و حرکت در مسیر سنت‌های الهی است.^۶

موانع اجتماعی و جمعی

^۱ گفت و شنود صمیمانه رهبر انقلاب با جمعی از جوانان و نوجوانان ۱۳۷۶/۱۱/۱۴

^۲ خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، بیانات، جلد: ۳۲، صفحه: ۲۸، [بی نا]، [بی جا] - [بی جا]

^۳ بیانات در دیدار مسئولان نظام ۱۳۹۳/۴/۱۶

^۴ بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات قرآن ۱۳۹۰/۰۴/۱۴

^۵ خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، بیانات، جلد: ۳۲، صفحه: ۲۸، [بی نا]، [بی جا] - [بی جا]

^۶ خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، تفسیر سوره‌ی براءت، صفحه: ۷۰، مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای، انتشارات انقلاب اسلامی، تهران - ایران، ۱۴۰۱ ه.ش

ترک نماز، زکات، امر به معروف و نهی از منکر

یکی از عوامل اصلی گرفتاری و بحران‌های کنونی دنیای غرب، غفلت از عدالت اجتماعی و معنویت است. نظام‌های سرمایه‌داری با تلاش جدی در عرصه‌های علم، صنعت، فناوری و رفاه ظاهری به پیشرفت‌های مادی چشمگیری دست یافتند، اما چون در مسیر خود به عدالت اجتماعی و ارزش‌های الهی توجه نکردند، نتوانستند سعادت واقعی و آرامش روحی را برای جوامع خود فراهم کنند. این وضع نشانه‌ی آن است که پیشرفت مادی بدون عدالت و معنویت، هرچند ظاهراً موفق به نظر برسد، در نهایت به گرفتاری و زوال درونی تمدن‌ها منتهی خواهد شد.^۱

تنها گذاشتن حق و اهل حق یکی از عوامل اصلی شکست‌ها و تجربه‌های تلخ در تاریخ است. خداوند هرگز ملتی را که در راه او تلاش می‌کند، بی حمایت نمی‌گذارد؛ اما هرگاه در طول تاریخ، حق دچار آسیب و شکست شده، علت آن بی‌وفایی و عدم همراهی مردم و خواص با جبهه‌ی حق بوده است. رهبر انقلاب با اشاره به نمونه‌ی تاریخی امام حسین (ع) می‌فرماید اگر خواص و مردم زمان آن حضرت او را تنها نمی‌گذاشتند، حادثه‌ی خونین کربلا رخ نمی‌داد و یزید شکست می‌خورد. همان‌گونه که در زمان پیامبر اکرم (ص)، حمایت مؤمنان و همدلی مردم سبب عزت و سربلندی اسلام شد؛ بنابراین، از نظر ایشان، تداوم راه حق و پیروزی جبهه‌ی عدالت و ایمان در هر زمان، وابسته به حضور، حمایت و پایداری مردم در کنار اهل حق است.^۲

موانع ناشی از دشمنان

جنگ نرم تلاشی سازمان‌یافته و تجربی دشمن برای هدف گرفتن و تخریب «سنگره‌های معنوی» یک جامعه ایمانی، معرفت، عزم و ارکان اساسی نظام است؛ دشمن با ابزارهای فراوان و تبلیغات هوشمندانه نقاط قوت را به نقاط ضعف و فرصت‌ها را به تهدید تبدیل می‌کند؛ بنابراین نخست باید ابعاد و شیوه‌های دشمنی را شناخت و با هوشیاری، آگاهی و تدبیر در میدان حاضر شد؛ کمک و مدد الهی قطعاً موجود است اما تا وقتی خود مردم و مسئولان بیدار و باتدبیر عمل نکنند، آن کمک به‌طور کامل تحقق نخواهد یافت.^۳ تهدیدهای داخلی و خارجی از مهم‌ترین موانع تحقق سنت‌های الهی در جامعه اسلامی هستند اگر جامعه از درون دچار ضعف، نفوذ و بی‌اعتمادی شود، دشمن خارجی توان آسیب‌رسانی نخواهد داشت؛ بنابراین ریشه‌ی اصلی تهدید در درون ملت و نفس انسان‌ها نهفته است. عواملی چون بی‌بندوباری، ولنگاری، غفلت از علم و تلاش، درگیری‌های داخلی، بی‌اعتمادی به نظام و مسئولان و سستی در ایمان و عزم، موانعی‌اند که سلامت معنوی و اجتماعی جامعه را تضعیف می‌کنند و مانع تحقق وعده‌های الهی می‌شوند. در کنار این تهدیدهای درونی، قدرت‌های سلطه‌گر جهانی و موج جهانی‌سازی نیز بانفوذ فرهنگی و سیاسی می‌کوشند مسیر استقلال و پیشرفت ملت‌ها را سد کنند؛ و تنها با بیداری، آگاهی، ایمان و روحیه‌ی انقلابی می‌توان این موانع را از میان برداشت و زمینه‌ی تحقق سنت‌های الهی و پیشرفت حقیقی را فراهم ساخت.^۴

تبلیغات استکباری یکی از موانع مهم تحقق سنت‌های الهی است، زیرا دشمن با تحریف واقعیت‌ها و برجسته‌سازی نقاط ضعف و نابسامانی‌ها، تلاش می‌کند روحیه، اعتماد و عزم مردم را تضعیف کند. هدف آن‌ها این است که ملت را در عرصه‌ی داخلی و جهانی ضعیف، مضطرب و مردد جلوه دهند و به‌واسطه‌ی نمایش منفی، انگیزه‌ی حرکت در مسیر الهی و انقلابی کاهش یابد. به این ترتیب، تبلیغات خصمانه، اگرچه مانعی روانی است، اما با آگاهی، ایمان و بصیرت مردم قابل خنثی شدن است و نباید اجازه داد مانع تحقق وعده‌های الهی شود.^۵

یکی از بزرگ‌ترین موانع تحقق سنت‌های الهی فساد اخلاقی و فرهنگی است. هنگامی که جامعه دچار لغزش‌های اخلاقی، غفلت، دل‌بستگی به دنیا و لذت طلبی شود، روح ایمان و حرکت از درون آن کاسته می‌شود. دشمن نیز با درک این حقیقت، همواره تلاش کرده است تا با فساد انگیزی در زمین، نسل جوان را از مسیر آرمان، تلاش و جهاد بازدارد. ترویج فحشا، بی‌بندوباری، سرگرمی‌های

^۱ بیانات در دیدار کارگزاران نظام ۱۳۷۴/۰۹/۲۹

^۲ بیانات در دیدار جمعی از پاسداران ۱۳۷۸/۰۸/۲۲

^۳ بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری ۱۳۸۸/۰۷/۰۲

^۴ - خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، بیانات، جلد: ۲۲، صفحه: ۴، [بی نا]، [بی جا] - [بی جا]

^۵ - خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، بیانات، جلد: ۱۹، صفحه: ۳۵، [بی نا]، [بی جا] - [بی جا]

مضر، بی تفاوتی نسبت به ارزش‌ها و عادت دادن جوانان به لذت‌جویی، درواقع نقشه‌ای برای خاموش کردن چراغ ایمان و اراده‌ی جمعی جامعه است. چنین فضایی، جامعه را از درون تهی می‌کند و راه تحقق وعده‌ی الهی را می‌بندد.^۱ در نتیجه:

از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، سنت‌های الهی قوانین ثابت، قطعی و تغییرناپذیر خداوند هستند که بر سرنوشت فردی و اجتماعی انسان‌ها حاکم‌اند همچنین نشان دهنده این مطلب است که سنت‌ها و وعده‌های الهی در منظومه فکری رهبری، قوانینی ثابت، حکیمانه و نظام‌مند حاکم بر سرنوشت فرد و جامعه هستند. تحقق این سنت‌ها در گرو ایمان، اراده و عمل جهادی انسان‌هاست و مشروط به حضور فعال در میدان عمل و پایبندی به ارزش‌های الهی می‌باشد. تجربه‌های تاریخی و معاصر گواه آن است که هرگاه ملتی با توکل و استقامت در مسیر حق گام نهاده، نصرت و عزت الهی را به عینت دیده است؛ بنابراین، آگاهی از این سنن و عمل به آن، تنها راه مطمئن برای رسیدن به زندگی فردی و اجتماعی سعادت‌مند و تحقق تمدنی الهی است.

منابع

- [۱] قرآن کریم.
- [۲] نهج‌البلاغه.
- [۳] آخوند، سکینه. (۱۳۹۳). «سنت الهی پاداش و کیفر دنیوی از دیدگاه قرآن». نشریه اندیشه‌های قرآنی متفکران معاصر، شماره ۱۱۱، مرداد و شهریور ۱۳۹۳.
- [۴] افرام بستانی، فوتد، (۱۳۷۶). فرهنگ ابجدی عربی-فارسی: ترجمه کامل المتجد الابدی. (۱۳۸۲). تهران: انتشارات اسلامی.
- [۵] اصغری همدانی، علی. عالم ربانی. انتشارات برکت کوثر. قم-ایران، ۱۳۹۱. ه.ش
- [۶] بنیاد فرهنگ و اندیشه انقلاب اسلامی، فصول هدایتگری، صفحه: ۷۲، بنیاد فرهنگ و اندیشه انقلاب اسلامی، تهران - ایران، ۱۳۹۸. ه.ش
- [۷] ثقفی، علی، انتخابات ۱۴۰۰ و الگوی تحول در مکتب انقلاب اسلامی، صفحه: ۵۹، بنیاد فرهنگ و اندیشه انقلاب اسلامی، تهران - ایران، ۱۴۰۰. ه.ش
- [۸] خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، (بیانات مختلف در دیدارهای مختلف). بازیابی شده از پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری.
- [۹] خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، تفسیر سوره بقره، موسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای، انتشارات انقلاب اسلامی، تهران، ایران، ۱۴۰۱. ه.ش.
- [۱۰]. خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، تفسیر سوره‌ی براءت، صفحه: ۷۰، مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای، انتشارات انقلاب اسلامی، تهران - ایران، ۱۴۰۱. ه.ش
- [۱۱] خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، سیاست از منظر آیت الله العظمی خامنه‌ای، مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای، انتشارات انقلاب اسلامی، تهران - ایران، ۱۳۹۸. ه.ش.
- [۱۲] خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، بیانات، جلد: ۱۹، [بی نا]، [بی جا] - [بی جا]
- جلد: ۲۲، [بی نا]، [بی جا] - [بی جا]
- جلد: ۳۱، [بی نا]، [بی جا] - [بی جا]

^۱ بنیاد فرهنگ و اندیشه انقلاب اسلامی، فصول هدایتگری، صفحه: ۷۲، بنیاد فرهنگ و اندیشه انقلاب اسلامی، تهران - ایران، ۱۳۹۸. ه.ش

جلد: ۳۲، [بی نا]، [بی جا] - [بی جا]

جلد: ۴۴، [بی نا]، [بی جا] - [بی جا]

[۱۳] خامنه‌ای، سید علی. (بیانات مختلف در دیدارهای مختلف). بازیابی شده از پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری.

[۱۴] صدر، محمدباقر. (۱۳۶۹). سنت‌های اجتماعی و فلسفه تاریخ در مکتب قرآن. تهران: مرکز نشر فرهنگی رجاء.

[۱۵] طباطبایی، محمدحسین. (۱۳۷۴). المیزان فی تفسیر القرآن (جلد ۱)؛ قم: دفتر انتشارات اسلامی.

[۱۶] طریحی، فخرالدین. (۱۳۷۵). مجمع البحرین. تهران: کتابفروشی مرتضوی.

[۱۷] قرشی بنابی، علی اکبر. قاموس قرآن. دارالمکتب الاسلامیه، ایران. تهران. ۱۳۷۱ ه. ش

[۱۸] مطهری، مرتضی. (۱۴۴۴ ق). وحی و نبوت (جلد ۲). تهران: انتشارات صدرا.

[۱۹] مطهری، مرتضی. (۱۴۴۵ ق). آشنایی با قرآن (جلد ۲۷). تهران: انتشارات صدرا.

[۲۰] مصباح یزدی، محمدتقی. (۱۳۷۹). جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن. تهران: سازمان تبلیغات اسلامی.

[۲۱] دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۷۷). لغتنامه دهخدا (جلد ۲۸). تهران: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.